

Knallepulver, sockerbitar och mjältbrand

– *Mystiska budskap från knallar, baroner och misstänkta terrorister*¹

JÖRGEN LUNDÄLV, universitetslektor och studierektor i medie- och kommunikationsvetenskap (MKV), institutionen för kultur och medier, Umeå universitet, Politices doktor (PD), socionom, journalist. Jörgen Lundälv's forskning är inriktad på olycks- och katastrofjournalistik samt journalistik i samband med bioterrorism. Han är också författare till läroboken *Det talande offret. Journalistik vid olyckor och katastrofer* (1999 och 2001).

Människan har i alla tider haft skräck för att smittas, förgiftas osv. av olika preparat och föremål. Så skriver bland annat folklivsforskaren Bengt af Klintberg i sin bok *Råttan i pizzan* (Klintberg, 1992). I Sverige har massmedierna de senaste decennierna uppmärksammat flera händelser som fått stor spridning. Den här artikeln handlar om giftets transportörer. Med transportörer ska här förstås knallar, baroner och misstänkta terrorister i vår historia. År 1994 häktas en brödsabotör i Boråstrakten som under fyra års tid stuckit i vassa föremål (nålar, spik) i bröd i olika butiker (Tidningarnas Telegrambyrå, 1996). År 2000 kastas en burk med insektsgift i en skola och flera elever insjuknar (Ullgren, 2000). Under några höstmånader år 2001 får flera myndigheter och institutioner misstänkta försändelser som tros innehålla mjältbrandsbakterier (anthrax). Arsenik och mjältbrand har i medierna genom tiderna beskrivits som gifter och sjukdomar och väckt mycket oro bland människor under många år. Denna artikel ska belysa vilken betydelse och skräck som två preparat haft för befolkningen i Sverige; *arsenik* och *mjältbrand*. Under 1800-talet spred en del Västgötaknallar skräck i byar då de handlade och spred små påsar med vitt pulver som innehöll arsenik. I början av 1900-talet använde en finlandssvensk spion i Sverige sockerbitar som var preparerade med mjältbrandsbakterier för att sätta skräck i människor. Under 2000-talets inledning sprids ett stort antal försändelser med vitt pulver i många länder bland annat i Sverige. Oron för mjältbrandssmitta tränger sig på. Västgötaknallarnas bravader, en barons bravader och anonyma avsändare i modern tid har blivit omskrivna i medierna i något som kan ses som en salig blandning i vår mediehistoria. Alla har de medverkat till att vara giftets

Västgötaknallen. Foto: Borås kommuns museum.

transportörer och skapat oro och betydande stress hos människan.

KNALLEPULVRETS MYSTIK

Låt mig börja berättelsen om Västgötaknallen som gjorde sin sista resa i slutet av 1880-talet. Begreppet knalle är inte så ålderdomligt som tidigare gjorts gällande i historien. Fram till och med 1820-talet användes snarare ordet västgötar i litteraturen (Johansson, 2001). I litteraturen har förekommit benämningar som; Sjuhäradsknalle, Västgötaknalle, Postorderknalle, Skåneknalle och Storknalle. Med

knalle avses här "gårdfarihandlare från Sjuhäradsbygden, Västergötland. De vanligaste varorna var textilier och kramvaror. Som mest deltog över 2.000 personer. Ordets ursprung är inte säkerställt: det kan ha bildats till knalle i betydelsen "ohyfsad person" e.d. eller helt enkelt till knalle i betydelsen "gå sakta" (Nationalencyklopedin, 1993). Knallen har i den historiska litteraturen och forskningen berättats i många positiva ordalag. Han spred varor, glädje, berättelser, sägner och inte minst livstecken till andra människor i sin omgivning bland annat i Knalledonien eller som det i dag heter – Sjuhäradsbygden. Knallen reste från bygd till bygd över hela landet men

vandrade också till de nordiska grannländerna. Knallen blev snabbt omtyckt av många i samhället men även omdiskuterad och attackerad. I borgarståndet och bland prästerna kritiserades knallehandeln för att *"bondpigorna förleddes i onödig lyx"* (Segerblom, 1989). Men knallen spred även något som man i historien inte talade så högt om nämligen påsar med vitt pulver som innehöll arsenik. Över sin axel bar knallen sin berömda påse den s.k. *"fäsingen"* när han vandrade. Och i denna påse lade också knallen ned smuggelgods bland annat gift som han försökte sälja till olika personer. Giftet skulle användas till att *"pigga upp"* hästar som var trötta och utslitna strax före de skulle säljas (Jörälv, 1982). Vid Nordiska museet i Stockholm finns idag de etnologiska uppteckningar som gjordes över västgötarnas handel. I dessa kan man idag läsa om den skräck som fanns på sina håll. Uppteckningarna genomfördes år 1933 och berättar något om arsenikförekomsten hos knallarna. Att knallen inte gav några pressmeddelanden eller gjorde några uttalanden till den tidens tidningar kan troligen förklaras med det alldeles speciella och svärfångade språk som västgötaknallen förfogade över. Nej, det handlar inte om den tidens västgötska utan av den s.k. månsingen. Om konsten att kringföra farligt gift blev faktiskt knallen också en mästare på. Däremot var inte medierna så framgångsrika att uppmärksamma detta. När en knalle var på vandring resulterade detta alltså inte i några större rubriker i medierna. För det första fanns det inte så många tidningar under 1800-talet. Istället var det muntlig kommunikation som var användbar samtidigt som knallen inte aviserade sin ankomst. Via hörsägen och rykten som spreds människor emellan fick alla snabbt höra de senaste nyheterna om knallens

bravader i bygderna. Knallen var nämligen expert på den tidens nyhetsförmedling eftersom han var ute i den vida stora världen fanns också lika stora berättelser att dela med sig av. Dessa berättelser finns dokumenterade i en tämligen rik västgötaalitteratur som är skriven i såväl populärvetenskaplig form som i romanform.

I litteraturen kom Harry Martinson att skildra vandrande personer genom Sverige. Martinson använde ordet luffare för vandraren. Martinson skriver:

Människan består av sina perspektiv. Luffaren hade många, kanske alldeles för många. Hans vägar voro nätverk och hans vyer det vandrande utsiktstornets. Ja, strängt taget var yrkesluffaren den mest erfarna typ av levande och vandrande utsiktstorn som Sverige någonsin ägt eller kommer att äga. Han var full ända in i själen av perspektivuppfattningar, sina egna och andras, och hade en enorm kunskap av ett slag som inte gick att omsätta eller tillämpa. Och det kanske var detta som var det svåraste, och stundom det bittraste för honom, att själva hans erfarenhet var hemlös, emedan de bofasta aldrig hade bruk för hans pussel av verklighet utan i stället spotade på den och misstänkliggjorde den.²

Jämfört med dagens journalister som vanligen sitter inomhus på nyhetsredaktionerna och intervjuar andra människor via telefonintervjuer, var knallen en person med hög social kompetens. Han var ute och besökte ortsbefolkningen i deras hem och erbjöds också mat och dryck under sina genuina besök. På så vis lärde sig knallen bybornas liv och leverne och kunde förmedla nyheter på ett alldeles unikt vis. Knallens nyhetsförmedlande roll var också speciell då en del av dem förde med sig olika gifter under vandringen. Han berättade inte för alla om vilket gift han bar med sig (vanligen arsenik) eftersom knallen själv gjorde stora vinster på denna handel. Och han visste också med sig att preparatet också kunde väcka bety-

dande skräck hos andra människor i sin omgivning. Av detta följer att knallen hade en slags maktposition i den bemärkelsen att han kunde välja när en "arseniknyhet" skulle nå offentlighet i en trakt. Mycket stod naturligtvis på spel eftersom han hade ögonen på sig av länsman och många var de som hade särskilda "gård-farihandlarpass" som de var mycket rädda om. Men vad var då arsenik för ett ämne? I Nationalencyklopedin skrivs följande om arsenik: "*giftigheten hos arsenik varierar starkt beroende på den kemiska formen*". . . / "*den vanligaste arsenikföreningen, arseniktrioxid, As_2O_3 , är ett klassiskt lönnmördargift*" (Nationalencyklopedin, 1989). Forskning har också visat att de första föreskrifterna om att gifter ska hållas inlåsta tillkom i mitten av 1600-talet. Avsikten med giftinlåsning var naturligtvis att förhindra såväl brott som olyckor. På 1750-talet såldes arsenik i särskilda pappersstrutar över disk i kryddbodar. Detta kom senare att förbjudas. År 1786 beslutades därför i Sverige om en särskild kungörelse som förbjöd all försäljning av gift förutom apotekens rättigheter. 1847 ökade också medvetenheten om arsenikens farlighet då flera personer blev arsenikförgiftade från såväl bostäder som husgeråd. Detta år var människor särskilt skrämda av tapeter och att arsenik som använts för att sätta upp tapeterna skulle vara hälsofarliga. Detta rapporterade även medierna på den tiden. Bland annat skrev *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* den 12 mars 1847 om detta tema (Jakobson, 1990). Dessa nyhets-texter kan alltså sägas vara konstruerade i en tid då det i Sverige fanns en påtaglig arsenikskräck som även kallades för arsenofobier. Befolkningen var helt enkelt rädda för att bli förgiftade av arseniken. Vilken kunskap finns då i dag om denna till synes "mörka" sida av knallen? För att

få svar på frågan kan en metod vara att ta del av de etnologiska uppteckningar och de frågelistor som som skickades ut till olika meddelare på 1930-talet. I Nordiska museets arkiv i Stockholm finns bevarat berättelser om arsenikförekomsten. I den etnologiska frågelista som skickades ut finns följande fråga: "*Saluförde knallarna även annat, som inte direkt var handelsvara, såsom "vitt" eller "mercurium"/arsenik/?*". Nedanstående sammanställning visar utdrag ur de berättelser som återfinns i uppteckningarna.

- Hvitt såldes i smyg, orten var rik på räv, och fångades dess häst med gift (E.U. 5102).
- Knallar och urfinnar tycktes hjälpa orten med det gift de behövde för att förgifta varjar och björnar (E.U. 5116).
- Utbudande av "vitt" hörde jag aldrig talas om. Men jag minns att i samtliga gårdar tillredes arsenikblandningar till "flugmat". Och troligt är att de smarta "knallarna" hade "förgiftat", som det hette, på sina rymliga samveten (E.U. 5565).
- En och annan hade också "lite vitt" från glasbruket, men det behövdes det rekommendation av äldre kund för att få köpa. Lite vitt=arsenik, på allmogespråk "markurj" (E.U. 5823).
- Om en ville ha arsenik, så hade de det också. Men det fick de sälja i smyg. Sådana med vilka knallarna var väl bekanta fick allt köpa sådant (E.U. 19031).
- Vad, som var gemensamt för knallarna, var att de i tysthet sålde "Litet vitt". Det ansågs, i mycket små doser vara gott att taga in av en gång i månaden. Även hästarna fingo då "Litet vitt"=D.v.s. "Arsenik". En häst så mycket som en halv "Vitärt" och en vuxen karl så mycket som ett "halvt rågkorn" (E.U. 5313).
- Litte vitt ("makulje") hade knallarna. Det var en offentlig hemlighet. Somliga var så knepiga, att de lämnade "kattsten" istället för "makulje", och det var ju inget att göra åt ("Kattsten"= kiselsten, som när den bearbetas i mörkret avger ett fosforaktigt sken" (E.U. 5199).

Det var alltså ett stort hemlighetsmakeri bland giftets transportörer – knallarna.

Ord som "smyg", "smyghandel", "hemlighet" används av många meddelare i de etnologiska uppteckningarna från 1930-talet. Ytterligare några meddelare berättar om hur arseniken eller "lite vitt" spreds av knallarna.

– Det förekom nog någon gång bland de äldre som bar sitt lager att de hade vitt (arsenik) att sälja men denna affär uppgordes alltid i smyg, sedan de besökt orten flera gånger och blivit bekanta med befolkningen" (E.U. 5080).

– Att de handlade med "lite vitt" det förekom nog, det skulle användas i små doser till hästarne för att få dem hårläta, men som det kunde hända att det handskades värslöst därmed så var det märkvärdigt att inte olyckor hände" (E.U. 5022).

– Våra Norrlandsfarare. från vår ort tjänade sina flesta pengar egentligen på att sälja vitt (=arsenik) som de medförde i all tysthet. Fast allmänheten här visste mycket väl om denna sak och detta förhållande. Det hände sig en gång under 1870-talets första hälft att gårdfare-handlaren Jonas Fahl, född i Kulltorp råkade ut för den malören att få länsmannen efter sig på grund att han misstänktes för att medföra (vitt) i sin knallpåse. Men, han visste råd. Då han förstod att han var förföljd kastade han arseniken i en brunn och då länsmannen kom för att snoka i hans påse hade han ej ens en smula av det som man beskyllt honom för. Det var inget att göra då länsmannen förstod att han inget hade. Men Jonas var inte sämre vid det än han fiskade upp det "wita" ur brunnen en annan dag. Det var alldeles oskadat och smyghandeln fortgick som förut. Och nu var han fri från misstankar så nu kunde han handla fritt. Arsenik tog ej skada i vatten vilket denne knalle väl kände till och därför hade han inget förlorat (E.U. 21067).

Av dessa etnologiska uppteckningar framgår en tydlig bild av att knallen var en förslagen man som ville vinna förtroende och få en god kännedom om de personer han träffade under sina vandringar. Och det var först när en god relation uppstått som knallen kunde erbjuda arseniken. Arsenik-

handeln innebar naturligtvis ett stort risktagande för knallen. Om det ville sig illa riskerade han att bli fasttagen av länsman och bli anklagad för att bryta mot arsenikförbudet. En annan risk som knallen tog är att han själv skulle kunna fara illa och skadas av preparatet. Att en sådan skade- och olycksrisk förelåg vittnar flera meddelare om i sina berättelser.

SPRIDNING AV MJÄLTBRAND

År 2001 röner en alldeles speciell sjukdom – en bakteriekultur internationell uppmärksamhet inte minst genom en mycket intensiv mediebevakning. Sjukdomen *mjältbrand* även kallad för anthrax kom att slå sig in på löpsedlarna världen över. Mjältbrand definieras som en infektion som på ett elakartat sätt kan drabba människan;

Hos människa kan infektion ske vid kontakt med sporbärande hudar eller andra produkter från nötkreatur. Infektionen leder till ett kliande, smärtande hudsår, i vilket bakterierna kan påvisas mikroskopiskt. Denna form av mjältbrand utgör ca 95 % av alla fall hos människa och kan effektivt behandlas med stora doser penicillin. I andra fall kan sporerne infektera via andningsluften och orsaka en livshotande lunginflammation. Ett vaccin för människor har utvecklats men finns inte tillgängligt för rutinemässigt bruk (*Nationalencyklopedin*, 1994).

Men innan vi ska diskutera 2001 års mjältbrandshändelse ska vi blicka över åttio år tillbaka i tiden. I början av 1900-talet finns nämligen transportörer av dessa bakteriekulturer som förvarades i socker och därmed riskerades att spridas vidare. Borde vi då vara rädda idag för en sådan spridningsrisk? Idag kanske inte så många känner till om hur dessa bakterier frodades i sockret.

Den förste biologiska terroristen i Norden som kom att försöka sprida mjältbrand genom sockerpreparat (sockerbitar) var den finlandssvenske baronen och spionen Otto Karl von Rosen (1894–1963). (Søhr, J., 1938; Svensli, R. I., 2001.) När baronen stack ned sina fingrar i sockerskålen en mörk januarikväll år 1917 för att preparera den med mjältbrandsbakterier anade han säkerligen inte hur långlivade dessa bakterier skulle visa sig vara. Detta skedde också vid den 2 tiden då det också var en påtaglig sockerbrist i Sverige och det rådde ransonering vilket också framgick tydligt i medierna. 1917 utdelades s.k. sockerkort i Sverige. Det diskuterades flitigt i medierna huruvida sockerpriserna skulle höjas eller inte. Samtidigt rapporterade medierna om olika typer av epidemier som utbrutit bland annat i Norge. I *Borås Tidning* den 7 februari 1917 omskrivs smittkoppsepidemien i grannlandet under rubriken: *"Smittkoppsepidemien i Norge utbreder sig"*. Artikeln berättar:

Dess värre ser det, at som om smittkopporna i Norge erhållit en epidemisk utbredning. Enligt underrättelser från statens epidemiläkare ha på Nord-Skaget och Grøtnes i Sörfrøya konstaterats icke mindre än tio fall af smittkoppor. Distriktsläkaren, hvilken antogs ha insjuknat i influensa, har i verkligheten visat sig vara smittad af koppor. Chefen för statens medicinalväsande har förklarat, att det ännu så länge ej finnes någon anledning till oro. Alla dispositioner för hindrande af smittans vidare spridning ha vidtagits. Ännu en epidemiläkare har beordrats till det smittade området.

Det var inte bara hotet om smittkoppor som skrämde människor i de nordiska länderna. Mjältbrand var som tidigare nämnts ett annat hot. Baronens resa genom Sverige och Norge slutade i norska Finnmark en kall januaridag 1917. Det var minus fyrtio grader då polismästaren i Karasjok i Finnmark bara två mil från finländsk-ryska gränsen, grep Rosen som var misstänkt för spioneri och sabotage. I baronens bagage påträffades nitton sockerbitar med en lapp där det stod att läsa *"Ett*

"I allt gott som växer i naturen finns socker. I frukter, bär och grönsaker. Naturens socker är precis detsamma i en sockerbit. Så vill du göra ditt kaffe eller te godare på ett naturligt sätt, söta med socker." Sockerbitsföretaget Danisco Sugar AB och företagets reklam år 2001.

Den finlandssvenske baronen och spionen Otto Karl von Rosen (1894–1963) hanterade mjältbrandsbakterier i sockerbitar. Foto: Polismuseet i Trondheim.

stycke socker innehållande antraxbakterier". Rosen utvisades till Sverige och försvann sedan spårlöst. Ingen vet var någonstans han tog vägen och hur hans öde blev. Men sockerbitarna förvarades fram till år 1997 på Polismuseet i Trondheim i Norge då en märklig upptäckt gjordes. En analys av sockerbitarnas som gjordes vid Försvarets forskningsinstitut i Oslo visade att mjältbrandsbakterierna fortfarande var vid liv efter åttio år. Företeelsen resulterade i en vetenskaplig artikel i den ansedda tidskriften *Nature* år 1998 (Redmond et al, 1998). Flera medier skrev om händelsen under sent 1990-tal. Men år 1917 var det sparsammare med nyheterna. *Norrbyggens-Kuriren* i Sverige hade endast några få notiser som inte berättade något om fenomenet mjältbrand (*Norrbyggens-Kuriren*, 1917).

menet mjältbrand (*Norrbyggens-Kuriren*, 1917).

Under oktober månad 2001 kontaktade jag *Finnmarks Dagblads* redaktion för att ta reda på om man skrivit något om baronen och sockerbitarna. Det hade man inte. Men när en redaktör fick veta om nyheten dröjde det sedan inte länge förrän tidningen gjorde ett stort nyhetsreportage på denne biologiske terrorist som huserat i Finnmark för över åttio år sedan (Svensli, 2001). Nyheten om baronen med mjältbrand i sina sockerbitar lever alltså kvar. Och idag när nya mjältbrandshot i form av s.k. pulverbrev skickas av anonyma avsändare till olika instanser i ett stort antal länder, äger Norge en stor mjältbrandsutställning på Polismuseet i Trondheim.

"PULVERTERRORISTER" AV VÅR TID

Vitt pulver har under höstmånaderna 2001 gäckat polis, säkerhetspolisen och underrättelseverksamheter i ett stort antal länder. Det handlar om misstänkt mjältbrand som skickats av en eller flera anonyma avsändare till ett stort antal personer vid olika samhällseliga institutioner. Under perioden oktober till december har drygt fyrahundra larm om misstänkt mjältbrandssmitta i Sverige noterats av Rikspolisstyrelsen (Sandelin, 2001). Hälften av dessa har analyserats och inget av de misstänkta försändelserna har visat sig innehålla mjältbrand. Mystiska preparat i form av vitt pulver har gäckat människor, byar och större samhällen. Dessa pulver har efter analyser visat sig innehålla socker, mjöl, salt, arsenik osv. Men frågan om vem eller vilka som är avsändare har varit något som medierna fokuserat intresset på i stor utsträckning. I utgången av år 2001 riktades misstankarna mot en amerikansk forskare som fick sluta vid ett hemligt CIA-laboratorium i Ohio (Olsson, 2001; Mattson, 2001). Forskaren misstänks för att ha skickat ett stort antal brev till politiker och medieföretag i USA. Men har då verkligen forskning och framställning av mjältbrandsbakterier existerat i USA under senare år? Frågan är mycket intressant med tanke på att USA officiellt avslutade sina försök med att framställa biovapen under 1960-talet. Nu visar det sig dock att dessa experiment fortsatt. De amerikanska medierna (men också de internationella medieföretagen) riktade tidigt under hösten 2001 misstankarna mot såväl Irak som att terrornätverket al-Qaida i Afghanistan skulle stå bakom de bakterieattentat och hot som inträffade under flera månader (Olsson, 2001; Fagerström, 2001; Sohlander, 2001). Enligt den amerikanska ny-

hetsrapporteringen har drygt tvåhundra vetenskapsmän som arbetat inom laboratorieforskningen förhört av polis.

GIFT OCH RYKTEN I MEDIEHISTORIEN

Nu när jag har kommit i slutet av artikeln ska jag göra en sammanfattning av den mediehistoriska exposé av arsenik och mjältbrand som gjorts i artikeln. Vitt pulver har genom tiderna satt såväl oro som skräck i befolkningen. Med eller utan hjälp av spridning i medierna har människor blivit medvetna om avsändarens makt och mottagarens utsatthet. När Västgötaknallen var ensam i rummet hemma hos någon besökare och slog sig ned på en stol började han tala lite tystare. Och i litteraturen berättas det om att en knalle ska ha sagt:

Dä ä la inte fritt. Ja har la lite vitt. (*Boger, Larsson, 1985*).

Knallen kan betraktas som en slags journalist som berättade om nyheter för allmänheten när han var ute på sina vandringar. Naturligtvis var han ingen vanlig journalist eftersom han med tanke på förbudet att sälja arsenik, valde att vara tyst i en del miljöer om vad han bar på i sin säck. Därvidlag hade också knallen en särskild makt då han kunde avgöra vem som skulle få höra talas om arseniken eller ej. Under 2000-talet har vi fått lära oss mer om särskilda gifter och bakterier. Ordet mjältbrand har blivit just ett sådant ord som många tar i sin mun. Spridningen av mjältbrand har kommit att karaktäriseras som vår tids moderna bioterrorism. Och därvidlag uppstår ett flertal frågor om hur människan ska kunna försvara sig mot dessa olika angrepp från okända adressa-

ter. Dagens mediasystem med nya informationskanaler och nyhetsmedier möjliggör att också sprida rykten, dementier och oklar information i mycket höga hastigheter. Hushållens alltmer ökade tillgång till Internet i form av bredbandsuppkopplingar osv. möjliggör en ännu högre informationshastighet och därmed också efterfrågan på klar och tydlig information som lugnar och dementierar rykten i omlopp. Även om knallen inte var någon riktig journalist så hade han flera journalistiska egenskaper. Han lärde känna människor, lyssnade på deras berättelser, spred egna berättelser och vandrade vidare. Knallen hade därför en mycket god kännedom om såväl trygghet som oro som fanns hos människor på den tiden. Svårare är det naturligtvis idag för den moderna journalisten som sitter på en redaktion och genomför telefonintervjuer med experter i olika samhällspositioner. Kunskapen om allmänhetens dvs. de "vanliga" och "utsatta" människorna blir därmed begränsade. Den medielogik som präglar vårt i dag moderna mediasystem skiljer sig i mycket stor utsträckning från de system som återfinns i vår mediehistoria. Knallepulver, sockerbitar och mjältbrand har varit och är alltfjämnt inget annat än mystiska budskap från knallar, baroner och misstänkta terrorister. De är alla en del av vårt lands mediehistoria och kommer att fortsätta att leva kvar långt in i framtiden.

TACK

Tack riktas till Lars Johansson, stadsarkivarie vid stadsarkivet i Borås kommun samt till personalen vid Nordiska museet i Stockholm och forskningsarkivet vid Umeå universitetsbibliotek.

NOTER

¹ Artikeln är delvis baseras på två föreläsningar; "Bioterrorism – inte bara antrax" ("Spridning i media") vid en temadag för sjukvårdspersonal i Umeå den 20 november 2001; föredrag vid institutionsdagen, Institutionen för kultur och medier vid Umeå stadsbibliotek den 1 december 2001.

² Martinson (1974), 167.

REFERENSER

- Abrahamsson, Ö., 2001. "Tacksamma för antrax." I: *Södra Dalarnes Tidning* den 22 november.
- Andersson, K., 1997. "Knalleliv följ Knalla-Johansson." I: *Borås Tidning* den 18 maj.
- Boger, G. & Larsson, R., 1985. *Knalleliv*. Borås: Borås Tidnings Förlag.
- Boger, G., 1988. "Mera om knalleliv." I: *Borås Tidning* den 9 mars.
- Boger, G., 1988. "Bestulna västgötaknallar." I: *Borås Tidning* den 25 oktober.
- Boger, G., 1991. "Västgötaknallarnas riksdagsproblem 1823." I: *Borås Tidning* den 23 januari.
- Borås Tidning, 1917. "Smittkoppsepidemien i Norge utbreder sig." Nyhetsartikel. I: *Borås Tidning* den 7 februari.
- Brandhill, B., 1993. "Tusenlappen levererade nyheter och korta varor." I: *Uppsala Nya Tidning* den 19 augusti.
- Fagerström, P., 2001. "Doktor bakterie – hjärnan bakom mjältbrandsfallen? Irakisk kvinna ligger bakom utvecklingen av Iraks biologiska stridsmedel." I: *Aftonbladet* den 24 oktober.
- Jakobson, C., 1990. *Arsenikfrågan 1900–1906. En studie i svensk kemikaliekontroll under tidigt 1900-tal* (The Arsenic Issue 1900–1906. A Study of Swedish Chemicals Control in the Early Twentieth Century). Doktorsavhandling i farmaceutisk vetenskap, Uppsala universitet. Solna: Kemikalieinspektionen.
- Jörälv, L., 1982. *Sällsambeter i Västergötland*. Utgiven i samarbete med Svenska turistföreningen. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Klintberg, B. A., 1992. *Råttan i pizzan*. Folksägner i vår tid. Stockholm: Norstedts förlag.
- Korn, D., 1990. "Knallar med hjärtat på rätta stället." I: *Borås Tidning* den 4 mars.
- Lundälv, J., 2001. "Spridning i media." Föredrag vid temadagen "Bioterrorism – inte bara antrax". Temadag för sjukvårdspersonal och andra intres-

- senter. Konferens i Umeå den 20 november 2001. Umeå: Akut- och katastrofmedicinskt centrum, Institutionen för kultur och medier, Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI), Polismyndigheten, Västerbotten.
- Lundälv, J., 2001. "Sockerbitar, pulver och mjältbrand – en salig röra?" En översikt över spridningen i medierna och katastrofjournalistiken som genre eller historien om den finlands-svenske baronen med en sockerbit i fickan. Offentlig föreläsning i Stadsbiblioteket i Umeå den 1 december 2001 arrangerade av Institutionen för kultur och medier, Umeå universitet.
- Martinson, H., 1974. *Vägen till Klockrike*. Tredje upplagan. Stockholm: Bokförlaget Aldus.
- Matson, H., 2001. "CIA:s forskare skulle hämnas med mjältbrand." I: *Expressen* den 21 december.
- Nationalencyklopedin*, 1989. Första bandet. Höganäs: Bra Böcker.
- Nationalencyklopedin*, 1993. Elfte bandet. Höganäs: Bra Böcker.
- Nationalencyklopedin*, 1994. Trettonde bandet. Höganäs: Bra Böcker.
- Nilsson, A., 2001. "Kinesiska barn mördades med rättgift." I: *Aftonbladet* den 26 oktober.
- Nordiska museet, 1933. Västgötarnas handel 2. Etnologiska uppteckningar och undersökningar. Frågelista nr 49, del 1 och 2. (E.U. 5022–7757, 7810–15798, 18210–36938).
- Norrbottnens-Kuriren*. Nyhets- och annonstidning för Luleå stad och Norrbottens län, 1917. "Svensk spion i Norge?" Notis, onsdagen den 31 januari.
- Olsson, C., 2001. "Sparkad forskare misstänks för mjältbrandsbrevet." I: *Aftonbladet* den 21 december.
- Pettersson, M., 1995. *En västgötaknalle kommer till Göinge på 1860-talet. Om när J. A. Petersson från Månstad fick ett eget handelsområde*. Västra Göinge hembygdsförenings skriftserie. 1995 (43), s. 73–96.
- Redmond, C.; Pearce, M. J.; Manchee, R. & Bernal, B. P., 1998. "Deadly relic of the Great War. Scientific correspondence." I: *Nature* 1998;393; 25:747–748.
- Sandelin, M., 2001. "Smittorisk stoppade VM-resa. Landslaget i bänkpress med på jumbojeten när vita pulvret upptäcktes." I: *Göteborgs-Posten* den 2 december.
- Segerblom, M., 1989. *Knallar, teko-industri och postorder. i Västergötland*. Stockholm: Utbildningsförlaget Brevskolan.
- Sohlender, A., 2001. "Två mystiska dödsfall i USA. Dödsorsaken är troligtvis mjältbrand." I: *Aftonbladet* den 16 november.
- Søhr, J., 1938. *Spioner och bomber. Fra opdagelses-politiets arbeide under verdenskrigen*. Oslo: Forlagt av Johan Grundt Tanum.
- Serner, B., 1970. *Bygdeknallar och stadsköpmän*. Stockholm: LT.
- Stockhaus, K., 1999. "Från gård till gård för mat." I: *Nerikes Allehanda* den 3 juli.
- Suhonen, U-E., 1992. *Judiska knallar och ryska sågfilare*. Invandrarrapport 1992 nr 4, s. 29–30.
- Svensli, R. I., 2001. "Skulle spre dödsbakterie på Finnmarksvidda. Ville fore rein i Karasjok-området med anthrax-bakterier." I: *Dagbladet Finnmark* lördag den 10 november.
- Tidningarnas Telegrambyrå, 1996. "Brödsabotör får sänkt straff." I: *Svenska Dagbladet* den 8 mars.
- Tidningarnas Telegrambyrå, 1998. "Baron hade mjältbrand i bagaget." I: *Svenska Dagbladet* den 5 augusti.
- Tidningarnas Telegrambyrå, 2001. "Tysk chocklad kan orsaka salmonella." I: *Aftonbladet* den 21 december.
- Ullgren, S., 2000. "Elever sjuka efter gift-drama. Skola fick evakueras – det utspilla medlet kom från rivningskåk i närheten." I: *Göteborgs-Posten* den 9 december.
- Ödeen, L., 1996. "Luffarna – ett spännande inslag i vardagen." I: *Gefle Dagblad* den 3 juli.

SUMMARY

Pedlars' Powder, Lumps of Sugar and Anthrax – Hidden Messages from Wanderers, Barons and Suspected Terrorists

Concepts such as horror, threat and anxiety have become important in media history and in the risk society. This study deals with arsenic poisoning, anthrax attacks and trading with poison in the old and the modern society. Terrorism has developed in society and affects individuals' lives and welfare. Terrorism has also become a part of the media coverage and crisis journalism. The horror of poisoning is a part of history and will continue to be constructed as leading prime time news in the future.